

захапляюцца іншымі праблемамі, усталёўваюць дзелавыя і сяброўскія адносіны, прапаноўваюць свае набыткі.

Арганізацыя цыютарства дазваляе набліжаць навучанне да жыцця, дае магчымасць вучню паспрабаваць сябе ў ролях даследчыка, прамоўцы, аналітыка, лідара, кіраўніка міні-даследавання, што спрыяе больш глыбокаму асэнсаванню вучэбнага матэрыялу і развіццю здольнасцей і асабістых якасцей навучэнцаў; падрыхтоўцы да выбару прафесіі і далейшаму навучанню ва ўстановах вышэйшай адукацыі.

Цеснае ўзаемадзеянне цыютара і цыютаранта з'яўляецца эфектыўным спосабам павышэння вучэбнай матывацыі, развіцця пазнавальных інтарэсаў вучняў, пашырэнне іх кругагляду, а значыць, развіцця творчай асобы. Вынікі працы – дзясяткі творчых і навучальных праектаў, удзел маіх вучняў у навукова-даследчых канферэнцыях ад школьнага да міжнароднага ўзроўняў, а галоўнае – пашырэнне адукацыйнай прасторы навучэнцаў.

Літаратура

1. Пузиновская, С. Г. Подготовка научно-исследовательских работ с учащимися как один из путей развития одаренных детей / С. Г. Пузиновская // Информатизация образования – 2010: педагогические аспекты создания информационно-образовательной среды: материалы междунар. науч. конф., 27-30 окт. 2010 г. – Минск: БГУ, 2010. – С. 405–407.

В. В. Кайданава

ДУА “Сярэдняя школа № 32 г. Магілёва”

УДК 373.5.016:811.161.3:316.77-053.5

ВЫКАРЫСТАННЕ МЕТАДАЎ І ПРЫЁМАЎ РАЗВІЦЦА КРЫТЫЧНАГА МЫСЛЕННЯ НА ЎРОКАХ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ З МЭТАЙ ФАРМІРАВАННЯ МАЎЛЕНЧА-КАМУНІКАТЫЎНАЙ КАМПЕТЭНЦЫІ ВУЧНЯЎ

Ключавыя словы: крытычнае мысленне, метады “Відэасюжэт”, кампетэнцыі вучняў, лексічныя і фразеалагічныя хвілінкі, гексаганальнае навучанне.

У артыкуле разглядаецца пытанне выкарыстання метадаў тэхналогіі крытычнага мыслення на ўроках беларускай мовы з мэтай фарміравання маўленча-камунікатывнай кампетэнцыі вучняў.

**USE OF METHODS AND TECHNIQUES FOR THE DEVELOPMENT
OF CRITICAL THINKING IN BELARUSIAN LANGUAGE LESSONS
WITH THE PURPOSE OF FORMING
SPEAKING AND COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS**

Key words: critical thinking, “Video Story” method, student competencies, lexical and phraseological moments, hexagonal learning.

The article examines the issue of using critical thinking technology methods in Belarusian language lessons.

Рэфармаванне сістэмы адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь суправаджаецца істотнымі зменамі. У наш час, калі сучасная школа знаходзіцца ў рэжыме эксперыменту, творчых пошукаў, стан беларускай адукацыйнай школы XXI стагоддзя найперш залежыць ад настаўніка. Я прыйшла да высновы, што неабходна ствараць на вучэбных занятках умовы для праяўлення і задавальнення пазнавальных і камунікатыўных патрэб навучэнцаў. Менавіта яны з’яўляюцца штуршком для ўзнікнення матываў дзейнасці. С. І. Цыбульская сцвярджае, што ўсебаковае развіццё, духоўнае багацце не можа быць дасягнута па прымусу. Яно адбываецца тады, калі чалавек сам цягнецца да ведаў, навукі, мастацтва. Каб мець поспех у сучасным свеце, вучням патрэбна крытычна адносіцца да ўсіх сродкаў інфармацыі і самім прымаць рашэнні аб тым, што для іх з’яўляецца найбольш важным. Відавочна, што школьнікам неабходна ўмець вырашаць складаныя праблемы, крытычна аналізуючы абставіны, прымаць прадуманыя рашэнні на аснове атрыманай інфармацыі. Тэхналогія развіцця крытычнага мыслення скіравана на тое, каб абудзіць у вучняў пазнавальную актыўнасць, задзейнічаць тыя веды, што ўжо ёсць, і стварыць умовы для выхавання асобы, здольнай да камунікацыі і ўзаемадзеяння ў сучасным свеце.

На ўроках беларускай мовы я выкарыстоўваю метады і прыёмы тэхналогіі крытычнага мыслення.

Найбольш эфектыўным метадам гэтай тэхналогіі лічу шасцівугольнае (гексаганальнае) навучанне. Шасцівугольнікі (гексы) – гэта пэўным чынам фармалізаваныя веды па пэўным аспекце. Гексы далучаюцца адзін да аднаго дзякуючы паняццёвым сувязям, што дазваляе фарміраваць у вучняў уменні ствараць самастойныя кароткія выказванні розных тыпаў і вылучаць сувязі паміж апісанымі фактамі, развіваць навыкі работы ў групах.

Яшчэ адным дзейнасным метадам для фарміравання маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі вучняў з’яўляецца выкарыстанне на ўроках

беларускай мовы інтэлект-карт. Іх мэтазгодна выкарыстоўваць на ўроках, якія змяшчаюць вялікі аб'ём інфармацыі. Асноўныя ўласцівасці выкарыстання інтэлект-карт: яны заснаваны на асацыяцыях, задзейнічаюць іерархічнае мысленне, маюць прыцягальнае візуалізаванае аблічча: колер, малюнкi, значкі. Карты памяці на ўроках беларускай мовы – гэта спосаб засвойваць новую інфармацыю інтэграваным, арганізаваным спосабам, таму ўспрыманне новых ведаў адбываецца лягчэй і ў большым аб'ёме.

Выдатную маўленчую сітуацыю стварае метада “Відэасюжэт”. Пры выкананні практыкаванняў вучням прапануецца прагледзець відэарад карцін вядомых беларускіх мастакоў і адказаць на прапанаваныя пытанні. Візуалізацыя вучэбнага матэрыялу таксама спрыяе развіццю міжпрадметных сувязей. Перад дэманстрацыяй відэарада важна дакладна паставіць перад вучнямі пытанні, на якія патрэбна адказаць пасля прагляду карцін і адзначыць неабходнасць лаканічнасці выказвання. Гэты метада вучыць школьнікаў выражаць свае ўласныя думкі і, што не менш важна, слухаць і разумець суразмоўцаў.

На сваіх ўроках беларускай мовы праводжу лексічныя і фразеалагічныя хвілінкі, якія займаюць мала часу, могуць выкарыстацца на розных этапах, не супярэчаць асноўнай адукацыйнай тэме і ў той жа час узбагачаюць слоўнік запас вучняў нацыянальна-маркіраванымі моўнымі адзінкамі. У якасці лексічных хвілінак прапаную вучням заданні на знаходжанне “Чацвёртага лішняга”, падбор аднаслоўных адпаведнікаў, суаднясенне слова з яго лексічным значэннем, размеркаванне слоў у тэматычныя групы.

У 5–6 класах я працую з вучнямі над вырашэннем наступных задач: засваенне сістэмы мовы, развіццё ўменняў карыстацца мовай у розных відах маўленчай дзейнасці, авалоданне маўленчай тэорыяй і культурай маўлення, спосабамі перадачы думкі ў вуснай і пісьмовай формах, уменняў ствараць самастойныя вусныя і пісьмовыя выказванні розных тыпаў, стыляў і жанраў, развіццё сродкамі мовы камунікатыўнай, духоўна-маральнай, грамадзянскай і мастацка-эстэтычнай культуры вучняў. Выкарыстанне метадаў і прыёмаў тэхналогіі крытычнага мыслення павінна выклікаць у вучняў жаданне ствараць сітуацыю выказвання па-беларуску, ствараць сітуацыю поспеху, вучыць дакладнасці і лаканічнасці ў маўленні, правілам суразмоўцы.

У 7–8 класах на ўроках беларускай мовы настаўнік працуе над фарміраваннем наступных кампетэнцый вучняў: уменне граматычна правільна ствараць і афармляць свае вусныя і пісьмовыя паведамленні, выбіраць з багатага арсеналу выяўленчых моўных сродкаў самыя трапныя, дасканалыя і пераканаўчыя, мець уласную пазіцыю, фарміраваць уменне весці дыялог і працаваць у камандзе.

На этапе актуалізацыі ведаў можна выкарыстаць прыём “Знайдзі невядомае”. Вучням прапануецца спіс слоў, якія абазначаюць паняцці

тэмы (тэм), якія яны ўжо прайшлі. Сярод іх ёсць паняцці, з якімі яны яшчэ не знаёміліся. Напрыклад, у 8 класе пры вывучэнні тэмы “Віды сінтаксічнай сувязі ў словазлучэнні: дапасаванне, кіраванне, прымыканне” на экране размешчаны наступныя тэрміны: сінтаксіс; пунктуацыя; словазлучэнне; сэнсавая і граматычная сувязь у словазлучэнні; іменныя, дзеяслоўныя і прыслоўныя словазлучэнні; дапасаванне, кіраванне, прымыканне. Задача вучняў – правесці сэнсавы аналіз, паўтарыць пройдзенае і знайсці тое новае, што будзе вывучацца на ўроку.

На аперацыйна-дзейнасным этапе пры вывучэнні тэмы “Сказы з абагульняльнымі словамі пры аднародных членах, інтанаванне, знакі прыпынку” выкарыстоўваю прыём “У гасцях у тлумачальнага слоўніка”.

На этапе мэтапалагання, матывацыі і арганізацыі дзейнасці вучняў, каб стварыць пазітыўны настрой на ўрок, выкарыстоўваю прыём “Жадаю табе”. Прапаную вучням наступныя заданні: перад важнай падзеяй людзі заўсёды жадаюць адзін аднаму поспеху, шчасця, добрай дарогі. Давайце і мы зробім пажаданне адзін аднаму.

На аперацыйна-дзейнасным этапе (8 клас) пры вывучэнні тэмы “Зваротак” выкарыстоўваю метады “Перакладчык” і прапаную заданне вучням: перакласці на беларускую мову правіла № 3 Дэйла Карнэгі “Помните, что имя человека – это самый сладостный и самый важный для него звук на любом языке».

На рэфлексійным этапе на ўроку “Падагульненне і сістэматызацыя вывучанага па раздзеле “Прыслоўе” (7 клас) вучням прапаную складанне сінквейна “Прыслоўе”.

Пра эфектыўнасць выкарыстання метаду крытычнага мыслення як сродка фарміравання і развіцця маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі ў адукацыйным працэсе на ўроках беларускай мовы сведчаць паказчыкі сфарміраванасці ў вучняў наступных уменняў і навыкаў:

1. Фарміраванне пазнавальнай актыўнасці вучняў у працэсе вывучэння роднай мовы.
2. Развіццё практычных уменняў і навыкаў, выкарыстанне беларускай мовы ва ўсіх відах маўленчай дзейнасці.
3. Узбагачэнне слоўнікавага запasu вучняў, засваенне вымаўленчых нормаў, правілаў правапісу.
4. Засваенне вучнямі правілаў маўленчага этыкету.
5. Развіццё творчых здольнасцей вучняў пры стварэнні ўласных вусных і пісьмовых выказванняў.

Літаратура

1. Пахвалёная, А. К. Павышэнне якасці адукацыі з дапамогай сучасных педагогічных тэхналогій / А. К. Пахвалёная // Беларуская мова і літаратура. – 2010. – № 5. – С.40.
2. Вучэбныя праграмы па вучэбным прадмеце “Беларуская мова” для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання.

[Электронны рэсурс] // Нацыянальны інстытут адукацыі – Рэжым доступу: <https://adu.by>. – Дата доступу: 21.10.2023.

3. Змир-Бек, С. И. Развитие критического мышления на уроке: пособие для учителя / С. И. Змир-Бек, И. В. Муштавинская. – М.: Просвещение, 2004. – 222 с.

4. Кандратовіч, А. П. Выкарыстанне інтэрактыўных метадаў як сродак актывізацыі пазнавальнай дзейнасці вучняў/ А. П. Кандратовіч // Беларуская мова і літаратура. – 2010. – № 6. – С.45-50.

5. Канцэпцыя вучэбнага прадмета “Беларуская мова”: зацв. Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь 29.05.2009 № 675, 2009. // Нацыянальны адукацыйны партал. – Рэжым доступу: <http://www.adu.by/ru/uchitelyu/uchebno-metodicheskoe-obespechenie-doshkolnogo-obshchego-srednego-i-spetsialnogo-obrazovaniya/kontseptsii-uchebnykh-predmetov.html>. Дата доступу: 21.10.2023.

7. Коменский Ян Амос: Учитель учителей («Материнская школа», «Великая дидактика» и др. произв. с сокращ.). М.: Карапуз, 2009, – 288 с

8. Хуторской, А. В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций // Интернет – журнал «Эйдос».- 2005. – 12 декабря [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://eidos.ru/journal/2005/1212.htm>. Дата доступа: 21.10.2023.

9. Цыбульская, С. І. Выкарыстанне сучасных адукацыйных тэхналогій на ўроках беларускай мовы і літаратуры / С. І. Цыбульская. – Мінск: Сэр-Віт, 2006. – 207 с.

А. А. Калеснікова

Нацыянальны даследчы тэхналагічны ўніверсітэт “МІСІС”
УДК 811.161.3(038)

ВЫКАРЫСТАННЕ АСАЦЫЯТЫЎНЫХ СЛОЎНІКАЎ У ПРАЦЭСЕ НАВУЧАННЯ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ ЯК ЗАМЕЖНАЙ

Ключавыя словы: моўная асоба, вербальная асацыяцыя, асацыятыўны эксперымент, асацыятыўны слоўнік, беларуская мова як замежная.

На матэрыяле беларускамоўнай часткі “Славянскага асацыятыўнага слоўніка” прааналізаваны асаблівасці рэпрэзентацыі элементаў вербальна-смантычнага, лінгвакагнітыўнага і прагматычнага ўзроўняў моўнай асобы. Апісаны магчымасці выкарыстання асацыятыўных радоў у якасці базы для складання вучэбных заданняў і практыкаванняў у працэсе навучання беларускай мове як замежнай.

E. A. Kolesnikova

National University of Science and Technology «MISIS»

THE USE OF ASSOCIATIVE DICTIONARIES IN THE PROCESS OF TEACHING BELARUSIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Key words: linguistic personality, verbal association, associative experiment, associative dictionary, Belarusian as a foreign language.